

242 ~~Tijdschrift voor Slavistiek~~ De Slavistiek Encyclopedie is voor niet-Finnen.

Olli Alho (editor-in-chief) & Hildi Hawkins, Päivi Vallisaari(eds.).
Finland a cultural encyclopedia. Helsinki 1997 [Finnish Literature
Society Editions 684]. 352 blz. Prijs: 318 FM. ISBN 951-717-885-9.
ISSN 0355-1768.

De omslag toont de oever van een meer met een steiger, een roeiboot, een berk en naaldbomen. Traditionele iconen van Finland. Maar doordat het tafereel is gefotografeerd door een vergulde lijst die in het landschap zelf is opgehangen, ontstaat er een zekere distantie: het klassieke beeld wordt geïroniseerd. We hebben hier geen traditionele encyclopedie in handen waar de feiten taai, ouderwets ordelijk opgesomd zijn.

Een culturele encyclopedie. Kan dat? Waar begint de cultuur en waar eindigt zij? Het is een variant op de vragen die elke encyclopedist zichzelf stelt: wat moet erin, wat mag erin en wat kan er niet meer in. Het antwoord hierop hangt nauw samen met het antwoord op de vraag

Dat blijkt uit de taal en uit het voorwoord, waarin eindredacteur Alho de verwachting uitspreekt dat het boek zijn nut zal bewijzen niet alleen als encyclopedie, maar ook als reisgids. Met andere woorden, in dit boek wordt Finland gepresenteerd aan de buitenlander. Dat stelt de makers vervolgens onvermijdelijk voor de vraag: welk Finland willen we de buitenlander voorleggen? Het omslag impliceert het antwoord dat in het voorwoord geëxpliciteerd wordt:

Finland: a cultural encyclopedia describes the past, but also offers its readers the opportunity to bring their knowledge of Finland up to date as a modern, European country characterised by both a vital and expansive artistic life and dynamic visions of the opportunities afforded by information technology in research and education.

Niet het land van de houtvlotter, maar van de GSM-telefoons. Dat het om een representatie gaat, kan nauwelijks duidelijker onder woorden gebracht worden. Finland zoals de Finnen willen dat we het zien (en zoals het óók is). Als dit zo duidelijk het streven is, wordt het des te interessanter om te proberen na te gaan waar dat vitale, expansieve, artistieke, dynamische en moderne nu precies uit bestaat.

Het is een prachtig uitgevoerd en tegelijk handzaam boek, deze culturele encyclopedische reisgids. De medewerkers zijn ieder op hun terrein experts, wat een garantie vormt voor de betrouwbaarheid en actualiteit van de informatie. Maar hoe is die informatie weergegeven? Van een encyclopedie verwacht je een alfabetische opzet en van een reisgids verwacht je een meer thematische opzet. Hier is het zowel het een als het ander. Het boek beslaat zo'n 350 bladzijden, met twee kolommen per bladzij en het behandelt ruim 280 onderwerpen in alfabetische volgorde, dus meer dan één pagina per onderwerp. Dat is veel, terwijl het aantal onderwerpen daarentegen gering lijkt. Het aantal personen dat apart behandeld wordt bedraagt ongeveer honderd. Dat moeten dan wel de allerbelangrijkste mensen uit de geschiedenis van Finland zijn. Zo is het niet helemaal en dat hangt samen met de enigszins hybride opzet om naslagwerk en leesboek tegelijk te willen zijn, maar ook met de keuze voor het soort Finland dat

uitgebeeld moet worden.

Onderwerpen die aan de orde komen zijn bijvoorbeeld *arts and academic administration, childhood, death, East-West, games of chance, man and woman, mentality, stag-nights and hen-parties* en *way of life*. Niet bepaald zaken waar je gedachten direct naar uit zullen gaan als je iets op wilt zoeken in een naslagwerk, maar wel heel boeiend. Hiernaast tref je te verwachten items aan als *art, history, literature* en *television*, die begrijpelijkerwijs meer dan de gemiddelde ruimte vragen. Voor alle andere onderwerpen (en dat zijn ruim 1500 namen en begrippen) moet je via de index naar de juiste bladzijde en kom je steeds uit in een artikel dat meer behandelt dan alleen het onderwerp waar je naar op zoek was. Je krijgt de meeste informatie dus in breder verband aangeboden — een mooi didactisch principe dat je op de beperktheid van droge feitenkennis wijst. Voor wie wel alleen feiten zoekt is het soms lastig: waar op de tweekolommige bladzij staat de naam die je zoekt. Zo kostte het me het enige moeite om Arto af Hällström te vinden op p. 311 en moest ik vervolgens “teruglezen” om te weten te komen van welke theatergroep hij regisseur was en wat zijn belang was. Ik raakte in de fuik die de samenstellers voor me hadden uitgezet.

Arto af Hällström is een van de zeer velen die “in verband” besproken worden en niet hun eigen artikel krijgen, zoals Alvar Aalto of Jean Sibelius. Dat is, zoals gezegd, slechts voorbehouden aan een kleine honderd uitverkorenen. Aan hen, wier belang voor de Finse cultuur groot is (geweest), “people”, zoals in het voorwoord staat, “whose work is of both national and international importance”. Het is interessant om te zien wie die honderd zijn en welke kunstvormen ze vertegenwoordigen: 2 de dans, 2 het theater, 5 de film, 7 de architectuur, 8 de beeldende kunst (maar er is geen enkele beeldhouwer bij), 12 de design, 22 de literatuur en 24 de muziek. Daarnaast figureren nog vertegenwoordigers van de godsdienst en de wetenschap, terwijl bedacht moet worden, dat enkelen, zoals Tove Jansson, meerdere kunstvormen (literatuur, beeldende kunst) vertegenwoordigen. Vooral die twee voor het theater (Jouko Turkka — ook een literator — en Hella Wuolijoki — “she knew both Maxim Gorky and Bertold Brecht”— ook tevens literator) verraste me. Het toneelminnende Finland, had dat niet meer

grote namen voortgebracht? Kalle Holmberg schoot me te binnen; Ida Aalberg, de beroemde actrice die een eeuw geleden haar triomfen vierde en — natuurlijk — Kaarlo Bergbom, de grote inspirator van het Finse toneel in zijn beginjaren en oprichter (1872) van het Finse Theater, een vitaal, expansief, dynamisch artistiek mens bij uitstek. De encyclopedist beschikt. Als ik auteurs als Aleksis Kivi en Minna Canth meereken, wordt het beeld iets positiever.

Literatuur en muziek lijken dus vooral het culturele beeld van Finland te moeten representeren, alhoewel aantallen op zichzelf niet doorslaggevend zijn natuurlijk. De architecten Alvar Aalto en Eliel Saarinen zijn internationaal ongetwijfeld gezichtsbepalender geweest dan de grote Finse schrijvers Aleksis Kivi en Eino Leino. En de filmer Aki Kaurismäki is bij een breder publiek bekend dan de componist Erik Bergman. Maar toch.

Wanneer leefden en werkten deze kunstenaars uit de groep van honderd? Deze vraag lijkt met name van belang als het gaat om het vitale en dynamische aspect van de beeldvorming. Welnu, van de beeldende kunstenaars met een eigen artikel (onder wie dus niet bijvoorbeeld de beroemde beeldhouwers Ville Vallgren — wél diens sculptuur Havis Amanda — Emil Wikström en Wäinö Aaltonen, om maar te zwijgen van Tapio Junno) is er geen enkele die nog in leven is. Het zwaartepunt ligt bij de *Kulta-aika*, de gouden tijd, eind vorige eeuw, met Akseli Gallen-Kallela, Helene Schjerfbeck, Hugo Simberg, Louis Sparre en — iets later — Tyko Sallinen. Niet verrassend, toen bruiste het kunstenaarsleven immers volop. Maar hoe was het daarvoor (Schillmark, Finnberg, Holmberg)? En daarna, is het kunstleven ingestort? Was er werkelijk niemand anders dan de in 1994 overleden constructivist Sam Vanni die een eigen stukje verdiende? Niet Jaakko Sievinen of Leena Luostarinen? Niet Outi Heiskanen of Kuutti Lavonen (die overigens niet eens vermeld worden)? Voor de architecten is het beeld iets beter: één van de besprokenen leeft nog, Juha Leiviskä.

Van de 22 literatoren leven er nog vier, de jongste (als ik Turkka, die alleen als regisseur wordt besproken, buiten beschouwing laat) is geboren in 1931, de oudst genoemde leefde in de 15de eeuw. De jongeren hebben kennelijk nog niet voldoende status verworven voor een plek op deze Finse Olympus. Wat mij betreft had er voor hen wel

wat ruimte vrijgemaakt mogen worden.

Want neem nu de muziek. Alleen al het aantal is verrassend groot. Sibelius is verreweg de oudste. Behalve de beroemde sopraan Aino Ackté zijn alle anderen uit deze eeuw, waarbij opvalt dat er maar liefst negen in de jaren 1950 en 60 zijn geboren. De pianist-componist Olli Mustonen uit 1967 is de jongste kunstenaar met een eigen artikel. De vitaliteit en dynamiek van de muziek springen, zeker vergeleken met de andere kunsten, in het oog. Maar meer dan dat. Er zijn niet minder dan zes dirigenten en twaalf uitvoerende musici (op Mustonen na allemaal zangers / zangeressen!) in deze eregalerij opgenomen. De componisten zijn — wederom met uitzondering van Sibelius — allemaal in deze eeuw geboren, Lindberg zelfs in 1958. Hier hebben de jongen de ouden van de Olympus gestoten. Geen Merikanto (Aarre noch Oskar), geen Palmgrén, en zelfs niet Bernhard Henrik Crusell. Zij moeten het doen met een plaats in groter verband (*classical music*). Dat Robert Kajanus, stichter (in 1882) en internationaal befaamd dirigent van het Fins filharmonisch orkest, aanjager van het muzikaleven in de gouden tijd, die eer zelfs niet te beurt valt, vind ik een ommissie. Dit lot deelt hij overigens met Martin Wegelius, de oprichter van het Finse conservatorium, ook in 1882, een memorabel jaar. Dat van de designers alle productie uit deze eeuw is en zes van de twaalf nog min of meer actief zijn in hun vak, is iets wat verwacht kon worden, net zoals voor de hand ligt dat het jonge medium film met relatief jonge regisseurs is vertegenwoordigd.

De muziek is kennelijk dé representant van vitaal, artistiek, dynamisch, modern, Europees Finland. Het zijn de wereld rondtrekkende bassen en sopranen, de kosmopolitische jonge dirigenten en componisten, die het gezicht van hun land bepalen.

Dat Nederland en Finland nooit nauwe (culturele) betrekkingen hebben gekend, zal geen verrassing zijn. Toch — of juist daarom — is het aardig om te zien welke Nederlanders in deze Finse encyclopedie genoemd worden. Het zijn er niet veel (maar wellicht meer dan verwacht): Joan Blaeu, Kees van Dongen, Vincente [sic] van Gogh, Bernhard Haitink, Jodocus Hondius, Joannes [sic] Janssonius, Gerard de Joden [sic], Gerard Mercator, Abraham Ortelius en Adrian [sic] Veen (die overigens niet in de index staat). Een boeiende lijst, waarvan

vast niet alle namen bekend voorkomen; Veen is zelfs niet tot de Grote Winkler Prins doorgedrongen. Blaeu, Janssonius, De Jode, Mercator, Ortelius en Veen zijn allen cartografen (“made the far north known in many cartographic publications from the late 16th century ... marked a gradual improvement in the cartographic image of Finland”). Van Dongen beïnvloedde de expressionistische schilder Tyko Sallinen, wat ik belangwekkend vind, terwijl Haitink Bruckners *Te Deum* dirigeerde waar Karita Mattila in meezong, waar ik niet wakker van lig. Als we iets verder kijken komen we nog de volgende mededeling tegen in het artikel over kunst: “The late baroque continued in, among other things, the Dutch influenced work of Finland’s first woman painter, Margaretha Capsia (1682-1759)”. Zij had Nederlandse voorouders. En wat te denken van “Carl Gustaf Emil Mannerheim, whose family roots lay in the Netherlands”? Tenslotte nog de reden dat Van Gogh is opgenomen. In de eerste plaats omdat het Ateneum werk van hem bezit (er staat niet bij welk), maar in de tweede plaats — en dat is leuker — omdat Einojuhani Rautavaara een stuk heeft gecomponeerd met de naam *Vincent* (1987), dat gaat over “the agony and ecstasy of the archetypal misunderstood artist, van Gogh.” Zelfs Van Gogh wordt in Finland muziek.

Ondanks een zekere onevenwichtigheid in de behandeling van de verschillende kunsten, is het een zeer waardevol werk, dat vooral dank zij het feit dat de redactie het grotere verband boven het losse feit heeft verkozen uiteindelijk meer een leesboek dan een opzoekboek geworden is. Het is bovendien een encyclopedie die in de koffer past. De lezer moet wel onder de indruk raken, zo niet van de Finse cultuur dan toch van de manier waarop er in deze encyclopedie vorm aan is gegeven. De onvermijdelijke foutjes (Gunnar Landtman, een van de honderd, staat bijvoorbeeld niet in de index en in het artikel over de vormgever Kaj Franck wordt in de tekst gesproken over het *Kilta* servies, terwijl in het onderschrift bij de foto zonder nadere toelichting de naam *Teema* wordt gebezigd) en de onderwerpen die niet behandeld zijn (taalstrijd, Finlandisering — overschrijd ik hier de grens tussen cultuur en politiek?) doen daar niets aan af. Behalve dat ik er veel van opgestoken heb, vond ik het boeiend om te zien, dat in haar streven een beeld te geven van de vitale, expansieve, dynamische cultuur van Europees

Finland deze culturele encyclopedie op zichzelf daarvan een icoon is.

Adriaan van der Hoeven, Rijksuniversiteit Groningen